

НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ В ДІАЛОЗІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СХІДНИХ КУЛЬТУР: ОСВІТНІ ВИМІРИ, ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

Вікторія ДОВГАНЬ,

учитель історії, заступник директора з навчально-виховної роботи,
Київська гімназія східних мов №1

У статті теоретично обґрунтовано поняття «національні цінності», «культура», «східна культура», «педагогічні системи», а також зміст, структуру й особливості їх формування в особистості учня.

Ключові слова: *етнос, нація, культура, педагогічні системи, національні цінності.*

NATIONAL VALUES AND UKRAINIAN DIALOG EASTERN CULTURE: EDUCATIONAL DIMENSIONS, ESPECIALLY THE FORMATION OF PERSONALITY XXI CENTURY. Viktoria DOVGAN, History Teacher, Deputy Director of educational work, Gymnazium of Oriental Languages №1 of Kyiv.

The paper theoretically grounded concept of «national values», «Culture», «Eastern culture», «educational system», as well as content, structure and characteristics of the formation of the individual student.

Keywords: *ethnicity, nation, culture, educational system, national values.*

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Кожному народу властива особлива, історично зумовлена система виховання, яка функціонує для духовного відтворення нації у наступних поколіннях, для збереження і примноження її культурних здобутків. Проте сучасне виховання базується на системі цінностей, які через освіту, традиції, культуру визначають вектор виховних зусиль суспільства, спрямованих на формування національно свідомої, духовно багатой особистості учня. Цінність у навчально-виховному процесі розуміється як певна довершеність, необхідність, до якої слід прагнути заради продовження і вдосконалення життя. Духовне багатство особистості визначається сукупністю впливів усіх національних і загальнолюдських чинників.

Аналіз досліджень і публікацій. Загальнофілософські та психолого-педагогічні положення про сутність і значення цінностей у навчально-виховному процесі обґрунтували С. Анісімов, І. Бех, М. Боришевський, О. Вишневський, В. Лутай, О. Сухомлинська. Національні цінності як соціально-культурні та духовні норми етносу розглядають Л. Алімова, М. Євтух, В. Кузь, Ю. Римаренко, З. Сергійчук, Д. Тхоржевський, С. Шевченко. Однак, у проаналізованих нами дослідженнях з психології та педагогіки не йдеться про єдиний підхід щодо пояснення змісту і структури поняття «національні цінності». Зміст і структура національних цінностей встановлювалися на основі конституційного положення про націю як етнополітичне незалежне державне утворення, системного підходу до розгляду педагогічних явищ як множини взаємозумовлених елементів, об'єднаних спільністю функцій і мети (Бондар Вол., Малафійк І., Онищук В.), особистісно зорієнтованого підходу до навчання і виховання (Бех І., Киричук О., Чорна К.).

Мета статті – визначити і теоретично обґрунтувати сутність поняття «національні цінності», схожість з національними системами Сходу, а також зміст, структуру, особливості їх формування в педагогічних системах ХХІ століття.

Мохандас Карамчанд «Махатма» Ганді, тривалий час борючись за незалежність Індії від Великобританії, дійшов висновку, що поняття «загальнолюдські цінності» містить такі складові, як патріотизм і громадянськість, які тісно пов'язані з економікою країни. Однак, суспільство «людей розумних» не припиняє дивувати своїм нецтвом, невіглаством та зарозумілістю й нині, не беручи до уваги таких суджень. Доказом цієї думки є той факт, що донині у словниках послуговуються псевдотлумаченням дефініції «націоналізм», із семантикою звulгаризованою, заангажованою.

Сьогодення характеризується затребуваністю відродження вітчизняної національної свідомості, що виражається в усвідомленні вищих моральних цінностей українського народу, опертя на духовні традиції попередніх поколінь. У межах таких вимог проводиться державна політика в освіті, що спирається на принципи гуманістичної педагогіки, сформульовані у низці відповідних законодавчих актів: Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.06.2012 №687, зареєстрований у Міністерстві юстиції

України від 03.07.2012 за №1094/21406 «Про затвердження Положення про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»)); Наказ Міністерства від 27.10.2014 №1232 «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді»; Лист МОН від 27.11.2014 №1/9-614 «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання»; Лист від 17.02.2015 №1/9-78 «Про організацію Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура») в навчальних закладах»; Наказ МОН України від 16.06.2015 №641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді», Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання. Крім того, у законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», у Національній доктрині розвитку освіти, Конвенції ООН про права дитини закладено методологію освітнього процесу, де пріоритет надається розвиненій особистості, її життєвому й професійному самовизначенню, самореалізації, життєтворчості у відповідності з національними цінностями та в контексті ідеї інтеграції Української держави до європростору. Важливою науковою основою реалізації державної політики у сфері освіти було розроблення й прийняття Національної програми виховання дітей та учнівської молоді в Україні (схвалена колегією Міністерства освіти і науки України, протокол від 18.08.2005 №8/1-2). Проте, низка заяв і законодавчих документів свідчить про активний процес формування рис громадянськості, патріотизму та моральності у підростаючого покоління та молоді.

Хоча суспільству потрібні люди з низкою ділових якостей, упевнених у собі, незалежних, індивідуально яскравих, відчувається брак моральних чеснот як у окремих особистостей, так і у взаєминах між людьми. Водночас слід визначити окремі питання для ґрунтового компаративного аналізу ціннісних орієнтацій громадян в Україні: наскільки вони схожі та відмінні в різних регіонах держави та порівняно з ціннісними орієнтаціями громадян країн західно-європейської демократії та країн православно-слов'янської цивілізації. Занадто великі відмінності в моральній, релігійній і культурній орієнтації народів Сходу від зрозумілих і близьких нам європейських норм.

Знайомство з культурою іншого народу для багатьох людей, як правило, починається, а часто і закінчується, спілкуванням у діловій чи неформальній обстановці з його представниками. Дуже важливим, а на Сході – особливо, здобуває знання та врахування прийнятих правил і норм поведінки, етики й етикету того чи іншого народу. Звернемося до думки сходознавця про те, що система моральних цінностей визначає характер спілкування, має універсальні, загальнолюдські цінності (повагу до старших, батьків, жінок, гостинність, поняття честі, гідності, такі риси характеру, як

скромність, терпимість, доброзичливість тощо). Проте, ієрархія цінностей, які культивуються та традиційно підтримуються у тому чи іншому суспільстві, як правило, має свою специфіку. Принцип гостинності характерний для моральних кодексів будь-якого народу, але далеко не в усіх він у пріоритеті. Шанування старших і батьків посідає одне з перших місць у системі моральних цінностей більшості народів Азії, і дуже слабо виражене в європейців.

Окрім того, етичні системи народів Сходу містять специфічні норми. В основі етики й естетики індонезійців лежить протиставлення «грубий-м'який». Еталоном слугує м'якість, що має виявлятися в усьому: у ході, у жестикуляції, у міміці, у танцях, у манері говорити. Специфічні норми етики, що склалися століттями, і етикету в багатьох народів Сходу закріплені у правилах, що неухильно дотримуються в спілкуванні зі співвітчизниками, а частково впливають на характер відносин з іноземцями. У чому причина таких розбіжностей? Справа в тому, що система етнічних цінностей формується історично, у процесі колективної життєдіяльності. За тих чи інших обставин історичної долі етносів деякі ціннісні орієнтації, установки, традиції ніби «затушовуються», відступають на задній план, а інші, навпаки, стають особливо важливими у долі народу: набувають значення своєрідної візитівки, маркованої його культурною своєрідністю. До подібних етнічним цінностей відносять деякі риси національного характеру, звичаї та особливості етикету, елементи повсякденного світогляду, риси народної культури, міфологією, національні модифікації релігії. Як правило, ці цінності зароджуються ще на перших етапах етнічної історії.

З появою націй і національних держав додаються й інші цінності, пов'язані з символікою державності, з системою влади, права і політики, з фактами історичної пам'яті. Якщо перший тип цінностей засвоюється, здебільшого, в середовищі безпосереднього оточення, тобто, в сім'ї, в колі родичів і друзів, то інший – за допомогою ідеології і пропаганди, у навчальних закладах та іншими соціальними інститутами. Але вони не змогли б утриматися в суспільстві тривалий час, якби не спиралися на етнічні цінності як на базис.

Висновки. На базі конституційного тлумачення нації й основних положень Концепції виховання гуманістичних цінностей в учнів загальноосвітніх шкіл формується поняття «національні цінності». Отже, формування майбутнього громадянина передбачає не тільки розвиток його розумових здібностей, але й засвоєння системи загальнолюдських, в умовах нашої держави національних цінностей і понять, що містяться основі його культури. Наполягаємо, що питання про впровадження цих цінностей в освітній процес набуває важливого соціального значення. Можливо, у перспективі доречно ввести спецкурс «Національне виховання». Підняття цього питання на національному рівні має стати пріоритетом, адже вимога часу – формувати майбутні покоління, які б дбали про своє коріння, уміли зберігати

історико-педагогічний досвід свого народу й поширювати традиції Сходу, пов'язуючи їх з національними.

Використана література

1. Бех, І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості [Текст] / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – №1. – С. 124–130.
2. Гелей, С. Політологія : навч. посіб. [Текст] / С. Гелей, С. Рутар. – Львів : Світ, 2001. – 344 с.
3. Конституція України. – К., 2006. – 123 с.
4. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітніх шкіл [Текст] / [укл. І. Бех, Н. Ганнусенко, К. Чорна] // Українське релігієзнавство : зб. наук. ст. і матер. – К., 2005. – №4. – С. 265–282. – (Темат. вип. «Мораль. Релігія. Освіта»).
5. Крысько, В. Словарь-справочник по социальной психологии [Текст] / В. Крысько. – СПб. : Питер, 2003. – 416 с.
6. Курас, І. Етнополітологія. Перші кроки становлення [Текст] / І. Курас. – К. : Генеза, 2004. – 736 с.
7. Лутай, В. С. Філософія сучасної освіти : навч. посіб. [Текст] / В. С. Лутай. – К. : Магістр-S, 1996. – 256 с.
8. Націоналізм. Антологія [Текст] / [упор. О. Проценко, В. Лісовий]. – К. : Смолоскип, 2000. – 900 с.
9. Никандров, Н. Ценности как основа целей [Текст] / Н. Никандров // Педагогіка. – 1998. – №3. – С. 3–10.
10. Омельченко, Ж. Формування в учнів загальнолюдських цінностей [Текст] / Ж. Омельченко // Рідна школа. – 1999. – №10. – С. 15–17.
11. Політологія: кінець ХІХ – перша половина ХХ ст. : хрестоматія [Текст] / [за ред. О. Семківа]. – Львів : Світ, 1996. – 800 с.
12. Філософія: навч. посіб. [Текст]. – 3-тє вид., стереотип. / [за ред. І. Ф. Надольного]. – К. : Вікар, 2002. – 516 с.